

III. Ahmed
Kütüphanesi -
Topkapı Sarayı/
İstanbul

ile süslüdür. Duvarlar ise kısmen çini kaplıdır. Bunların bir kısmı XVI. yüzyıla ait olup Boğaziçi'nde Kara Mustafa Paşa Yalısı'ndan sökülerek burada tekrar kullanılmıştır. Esas kapı ile alt sıra pencerelerin kanatları da fildişi ve bağa kakmalarla çok zengin biçimde yapılmıştır. III. Ahmed Kütüphanesi'nin içindeki kitap dolapları geçen yüzyıl işidir ve binanın iç süslemesine ters düşmektedir. Herhalde ilk yapıldığında kitaplar, yirmi yıl sonra yapılmış olan Ayasofya Kütüphanesi'ndeki gibi renkli ve altın yaldızlı motiflerle bezenmiş tel kafesli dolaplarda muhafaza ediliyordu (kütüphanenin bugünkü durumu için bk. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ).

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. D 2363/10, vr. 2^b; *İstanbul Âsar-ı Âtika Müzeleri, Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi*, İstanbul 1933, s. 142-145; İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II: Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Ankara 1988, s. 77-80; M. Refik, "Enderûn-ı Hümayun Kütüphanesi", *TOEM*, VII (1334); T. Öz, "La Bibliothèque du Palais de Topkapu", *La Turquie Kemaliste*, sy. 45, Ankara 1941, s. 9-11; Ş. Yenal, "Topkapı Sarayı Müzesi Enderun Kitaplığı", *Güzel Sanat*, VI, Ankara 1949, s. 85-90; R. Ekrem Koçu, "Ahmed III Kütüphanesi", *İst. A*, I, 289-293.

SEMAVİ EYİCE

AHMED b. ABDULLAH b. ASLÎ

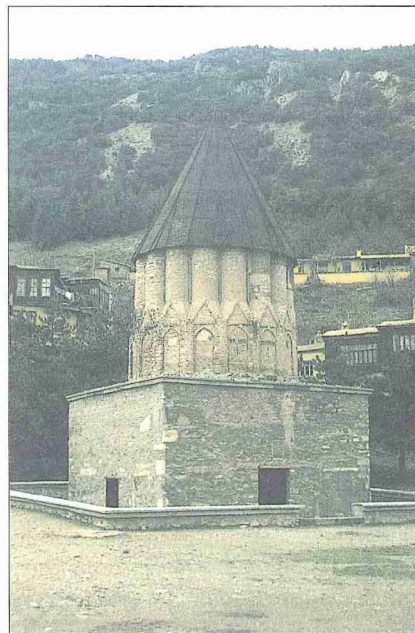
(أحمد بن عبدالله بن عسلى)

Karamanoğulları döneminde yaşayan
mimar ve çini ustası.

Doğum ve ölüm tarihleriyle memleketi bilinmemektedir. Eserlerinden bugüne sadece yenilediği iki yapı gelebilmiştir. Bunların ilki Konya'daki Mevlâ-

nâ Kümbeti olup 1273'te yapılan eser, 1379 yılında Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey tarafından bu mimara yeniletilmiştir. Diğer yapı ise 1268 yılında inşa edilmiş olan Akşehir'deki Seyyid Mahmud Hayrânî Kümbeti'dir ve 1409'da yenilenmiştir. Yenileme sırasında Ahmed b. Abdullah b. Aslî'nin koyduğu ve yakın tarihlere kadar kümbette bulunan çini bir kitâbede adının kabartma olarak yazılı bulunduğu bilinmektedir. Ancak, kitâbedeki Aslî kelimesi önce-

Ahmed b. Abdullah b. Aslî tarafından inşa edilmiş olan
Seyyid Mahmud Hayrânî Türbesi-Akşehir/Konya

leri Muslî şeklinde okunduğu için sanatkârın uzun zaman Musullu olduğu sanılmış, sonradan bu kelimenin sanatkârın dedesinin adı olduğu tesbit edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İ. Hakkı Konyalı, *Akşehir*, İstanbul 1945, s. 417-426; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 40; Zeki Sönmez, *Başlangıçtan XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu'daki İslâm ve Türk Devri Yapılarında Çalışan Sanatkârlar* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed. Fak., s. 217-220; C. Huart, "Épigraphie Arabe d'Asie Mineure", *RS*, II (1894), s. 237.

ZEKİ SÖNMEZ

AHMED b. ABDULLAH el-MERVEZÎ

(bk. HABEŞÜLHÂSİB el-MERVEZÎ).

AHMED AĞA, Dalgıç

(bk. DALGIÇ AHMED AĞA).

AHMED AĞA, Vardakosta

(ö. 1209/1794)

Türk bestekârı, hânende ve icracı.

Türk müsiği kaynaklarında, Enderun ağalarından ve ayrıca padişahın yanında bulunarak sohbetlerine katılmakla görevlendirilmiş kişilerden olduğu için, Musâhib Ahmed Ağa ve boylu boslu olduğu için de Vardakosta Ahmed Ağa lakaplarıyla anılmaktadır. Vardakosta kelimesi İtalyanca *guardacosta*dan bozulmadır. Osmanlıca metinlerde bir denizcilik terimi olarak "korsan gemisi, sahil muhafaza gemisi ve sahil muhafızı" mânalarında kullanılmış, iriyarı, güçlü kuvvetli kadın ve erkeklerle de halk arasında *vardakosta* denilmiştir. Ahmed Ağa, Enderun ağalarından ve devrinin önde gelen müşikişinaslarından biri olduğuna göre denizcilikle ilgili bir görevi bulunması uzak ihtimaldir. Bu lakabı alması boylu boslu, güçlü kuvvetli olmasıyla izah edilebilir.

Amasya'ya bağlı bir kasabada doğdu. Küçük yaşta İstanbul'a gitti ve saraya alındı. Müsikiyedeki temel bilgileri Enderun'da edindiği anlaşılmaktadır. Mevlevîye tarikatına intisap etti. Galata ve Yenikapı mevlevîhanelerine devam ederek tarikat terbiyesi aldı. Burada bilhassa Abdürrahim Künhî Dede'den istifade etti. Galata Mevlevîhanesi'nde Şeyh Galib'in dostluğunu kazanarak onun bazı

şirlerini besteledi. Kendisi de büyük bir bestekâr olan III. Selim'den yakın ilgi görerek bir müddet sonra "musâhib-i şehriyârî"ler arasına alındı. Hatta III. Selim'in bestelediği süzidilârâ Mevlevî âyininin bizzat hükümdar tarafından Ahmed Ağa'ya meşkedildikten sonra Galata Mevlevîhanesi'nde okunduğu söylenir. Musâhiplik görevinde iken öldü ve Galata Mevlevîhanesi hazîresine gömüldü.

Ahmed Ağa, eserlerinden anlaşıldığına göre devrinin önde gelen bestekârlarındandı. Kaynaklarda iyi bir hânende ve tanburî olduğu da belirtilmektedir. Esrar Dede, *Tezkire*'sinde onun edebî değeri fazla olmamakla birlikte birtakım manzumeler kaleme aldığını söyler. Asıl şöhretini bestelediği dinî ve din dışı eserlerle kazandı. İcat ettiği ferahfezâ makamı ve tertip ettiği darb-ı hüner adlı on dokuz vuruşlu usul, mûsiki nazariyatındaki kudretini gösterir. Bestelediği hicaz, nihâvend ve sabâ Mevlevî âyinlerinden sonuncusu unutulmuştur. Bu üç âyinin dışında yaptığı başka bir dinî eseri bilinmemektedir. Din dışı alanda ise pek çok saz eseri ile sözlü eser bestelemiştir. Abdürrahim Dede (Şeydâ Hâfız), Küçük Mehmed Ağa ve Hacı Sâdullah Ağa ile birlikte besteledikleri tâhir makamındaki kâr da unuttulan eserleri arasındadır. Ahmed Ağa'nın çeşitli yazma güfte mecmualarında birçok eserine rastlanmaktaysa da bunlardan sadece iki Mevlevî âyini ile on bir saz eseri ve on dokuz sözlü eseri günümüze ulaşmıştır.

Ahmed Ağa'nın Galata Mevlevîhanesi hazîresindeki mezar taşı - İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Esrâr Dede, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 756, s. 344-345; Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfîz Paşa, nr. 1242, vr. 23^a, 40^a; Ali Enver, *Se-mâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 209-210; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, İstanbul 1329, s. 157; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 169-170, 269-270; III, 20-21; IV, 124-127; *Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuarı Neşriyatı), İstanbul 1934, VIII, 418-420, 454-462, 468-470, 471-479; Ergun, *Antoloji*, I, 166-167; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 30-31; Henry-Renée Kahan-Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant*, Urbana 1958, s. 454-455, md. 690; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 107-115, 117-126; Kip, *TSM Sözlü Eserler*, s. 164, 235, 238, 283; a.m.f., *TSM Saz Eserleri*, s. 20, 21, 50, 52, 64, 69; Rauf Yektâ, "Selâm-i Sâlis Mûsikişinâs", *YM*, sy. 17 (1917), s. 309; Öztuna, *TMA*, I, 17-18.

NURİ ÖZCAN

AHMED el-ALEVÎ

(أحمد العلوي)

Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Mustafâ
b. Muhammed el-Mâlikî
el-Cezâirî el-Müstegânimî
(1869-1934)

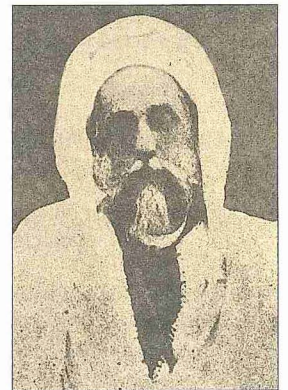
Şâzelîyye'nin Derkâviyye koluna bağlı
Alevîyye tarikatının kurucusu.

Cezayir'in Müstegânim şehrinde doğdu. Düzenli bir öğrenim görmedi; babasının öğrettikleriyle yetinmek zorunda kaldı. On altı yaşında iken babası ölünce ailenin geçimini üstlendi. Daha sonra Şâzelîyye'nin kollarından İseviyye'ye intisap etti. Kuzey Afrika'da çok sayıda müntesibi bulunan bu tarikatla ateş yalamak, yılanlarla oynamak gibi olağan üstü davranışlar yaygın durumda idi. Ahmed el-Alevî de bu işlerde büyük maharet kazandı. Bir müddet sonra İseviyye tarikatı kendisini tatmin etmediği için yeni bir mürşid aramaya başladı. Bu sırada Muhammed el-Büzîdî (ö. 1909) ile karşılaşarak ona intisap etti. Bunun yanında fikhî bilgilerini de geliştirip kelâm-tevhid bahislerine dalınca, şeyhi bir süre bu konuları öğrenmeye ara vermesini istedi.

Büzîdî'nin vefatından sonra ihvan*'ın isteği üzerine onların başına geçen Ahmed el-Alevî, bir taraftan merkez tekke teşkilâtını kurarken diğer taraftan çeşitli seyahatler yaptı. Kuzey Afrika'yı gezdi. Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a, halifenin bulunduğu şehri görmek arzusuyla da İstanbul'a gitti. Ancak Türkçe bilmemesi ve yanında rehber bulunmamasına bir de Jön Türkler'in halife-

ye karşı olumsuz tavrı eklenince İstanbul'da fazla kalamadı. 1926 yılında Paris Camii'nin açılışını yapmak ve ilk hutbeyi okumak üzere Paris'e davet edildi. Hayatının son yıllarını Cezayir'de geçirdi ve orada vefat etti.

Ahmed el-Alevî, Kuzey Afrika'da yayılan tasavvufî düşünce kadar Avrupa ve Amerika'daki tasavvufî hayat ve ihtida hareketleri üzerinde de etkili olmuş bir süfidir. Genellikle Şâzelîyye'nin âdâb ve erkânını esas almakla birlikte, konunun ırfan ve müşahede yönünü de ihmal etmemiş, bu noktada vahdet-i vücûd* nazariyesinden çokça faydalanmış, İbnü'l-Arabî, Abdülkerîm el-Cîlî, İbnü'l-Fârîz gibi sûfilerin görüşlerini kabiliyetlerine göre müridlerine aktarmıştır. Şiir ve düşüncelerindeki bazı tasavvufî unsurlar dolayısıyla tenkide uğrayan Alevî, bir taraftan sahte sûfilere, bid'at ve hurafelere karşı çıkmak isterken diğer taraftan tasavvufî düşünce ile mücadele edenlerle de karşı karşıya gelmiştir. Cezayir'in önde gelen âlimlerinden Abdülhamîd b. Bâdis'in çıkardığı *eş-Şihâb* adlı dergide yayımlanan tasavvuf aleyhtarları yazılar bunların başında sayılmalıdır. Aynı doğrultuda yazılar neşreden *en-Necâh* dergisine cevap vermemiş, fikirlerini 1922'den itibaren *Lisânü'd-dîn*, 1926'dan itibaren de *el-Belâğu'l-Cezâ'iri* adlı dergilerde yayımladığı makalelerle ortaya koymuştur. Bilgisi, kültürü, ikna gücü, konuşma kabiliyeti ile geniş kitlelerin gönüllerini kazanan Alevî, dünyanın çeşitli yerlerine irşad için gönderdiği müridlerine, "halktan abdest suyundan başka hiçbir şey istememelemini" özellikle tavsiye etmiştir. Müstegânim'deki merkez tekke, şeyhin çizdiği plan üzerine dünyanın çeşitli yerlerinden gelen müridlerce yapılmış büyük bir külliye'dir. Ahmed el-Alevî'nin doktorluğunu yapmış olan Fransız Marcel Carret hâtıralarında bu müridlerin psikolo-

Ahmed el-Alevî